

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**Az ügycsoportok meghatározásánál felmerülő gyakorlati problémák a
cselekvőképesség részleges korlátozása iránti perekben**

Szerző: dr. Molnár Attila

Maklár, 2015. december 6.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) 2014. március 15. napján lépett hatályba, amely a gondnokság alá helyezési perekben lényegi változásokat hozott. Megszűnt az 1959. évi IV. törvény (továbbiakban: régi Ptk.) szerinti cselekvőképességet általánosan valamennyi ügycsoport tekintetében korlátozó gondnokság alá helyezés. Az új Ptk. rendelkezései szerint a cselekvőképesség részleges korlátozásának továbbra is helye van, de a bíróságnak ítéletében meg kell határoznia azokat a személyi, illetve vagyoni jellegű ügycsoportokat, amelyekben a cselekvőképességet korlátozza¹.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény (továbbiakban: Ptké.) kimondja, hogy a nagykorú személy cselekvőképességet kizáró vagy korlátozó gondnokság alá helyezése iránti perekben a régi Ptk. továbbiakban nem alkalmazható.²

Így a folyamatban lévő perekben is az új Ptk. szabályai váltak irányadóvá.

Az új Ptk. hatályba lépése óta eltelt jó másfél évben bíróként szerzett tapasztalataim azt mutatják, hogy a cselekvőképesség részleges korlátozása iránti perekben az ügycsoportok meghatározása célirányos bizonyítást és bizonyos esetekben komoly mérlegelést igényelnek. Jelen írásban ebben a körben felmerült gyakorlati problémákra térek ki.

A régi Ptk. cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés tekintetében támpontot adott az ügycsoportok példálózó felsorolásával. A 14. § (6) bekezdése kimondta, hogy a bíróság különösen a következő ügycsoportok tekintetében korlátozhatja a gondnokság alá helyezett személy teljes cselekvőképességét:

1. társadalombiztosítási, szociális és munkanélküli ellátás igénylése, illetve az azzal, valamint a munkaviszonyból és munkaviszony jellegű jogviszonyból származó, a 14/B. § (2) bekezdés c) pontjában foglalt mértéket meghaladó jövedelemmel való rendelkezés;
2. ingó és ingatlan vagyonnal kapcsolatos rendelkezési jog;
3. családjogi jognyilatkozatok megtétele

¹ Ptk. 2:19. § (3) A cselekvőképességet részlegesen korlátozó ítéletben a bíróságnak meg kell határoznia azokat a személyi, illetve vagyoni jellegű ügycsoportokat, amelyekben a cselekvőképességet korlátozza.

² Ptké. 4. § (1) A nagykorú személy cselekvőképességet kizáró vagy korlátozó gondnokság alá helyezése iránt a Ptk. hatálybalépésekor folyamatban lévő eljárásban - ideértve a jogorvoslati eljárási szakaszt is - a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni.

- a) a házassági vagyonjoggal kapcsolatos jognyilatkozat,
 - b) a származás megállapításával kapcsolatos nyilatkozat megtétele,
 - c) a gyermeke nevének meghatározása és annak megváltoztatása,
 - d) a gyermekének örökbefogadásához való hozzájárulás;
- 4. tartási kötelezettséggel kapcsolatos vagyoni döntés meghozatala;
 - 5. a lakásbérlettel kapcsolatos jognyilatkozat megtétele (a szerződés megkötése, illetve felbontása);
 - 6. örökösödési ügyek;
 - 7. bentlakásos szociális intézetben történő elhelyezéssel kapcsolatos jognyilatkozatok;
 - 8. az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása;
 - 9. tartózkodási hely meghatározása.

Az új Ptk. a gondnokság alá helyezés tekintetében lényeges szemléletbeli változást hozott, a gondnokság alá helyezés feltételei közé bekerült a belátási képesség csökkenése mellett az alperes egyéni körülményeinek, családi, társadalmi kapcsolatainak vizsgálata is. Így már a belátási képesség csökkenése önmagában nem elegendő a cselekvőképesség korlátozásához. Fokozottan előtérbe került így a cselekvőképesség korlátozásának egyéniesítése, ezért a Ptk. 2:19. § (3) bekezdése nem adja az ügycsoportok még példálózó felsorolását sem, kizárólag általánosságban személyi és vagyoni jellegű ügycsoportokat említ³. Az új Ptk. egy új jogintézménnyel arra is lehetőséget teremt, hogy az érintett belátási képességének kisebb mértékű csökkenése esetén ne kerüljön sor a gondnokság alá helyezésre, ha az alperes állapota miatt azért segítsége szorul. Ez a cselekvőképességet nem érintő támogatott döntéshozatal intézménye. Ha a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezési perben a bíróság úgy ítéli meg, hogy ennek feltételei fennállnak, a gondnokság alá helyezés iránti keresetet elutasítja, és határozatát közli a gyámhatósággal. A támogatót a bíróság határozata alapján az érintettel egyetértésben a gyámhatóság rendeli ki⁴.

Az ügycsoportok meghatározásánál kiemelendő, hogy a per során elengedhetetlen orvosszakértői vélemény beszerzése, a szakértő feladata, annak megállapítása, hogy az alperes milyen mentális betegségben szenved. A bíróság kompetenciája a cselekvőképesség részleges korlátozása iránti

³ Ptk. 2:19. § (3) A cselekvőképességet részlegesen korlátozó ítéletben a bíróságnak meg kell határoznia azokat a személyi, illetve vagyoni jellegű ügycsoportokat, amelyekben a cselekvőképességet korlátozza.

⁴ Ptk. 2:38. § (2) Ha a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezési perben a bíróság úgy ítéli meg, hogy a cselekvőképesség részleges korlátozása sem indokolt, de az érintett személy meghatározott ügyei intézésében belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szorul, a gondnokság alá helyezés iránti keresetet elutasítja, és határozatát közli a gyámhatósággal. A támogatót a bíróság határozata alapján az érintettel egyetértésben a gyámhatóság rendeli ki.

perekben annak mérlegelése, hogy a az alperes betegségének milyen kihatása van a mindennapjaira és erre figyelemmel, az érintett személy szempontjából jelentős, az eljárásban megismert egyéni életkörülményeire tekintettel azoknak a területeknek a meghatározása, amelyekben a cselekvőképesség korlátozása szükséges⁵. Ugyanis az ügycsoportok meghatározása jogkérdés, ezért ez a bíróság feladata nem pedig a szakértőé.

A fenti összefoglalóból látható, hogy a bíróság számára általában a gondnokság alá helyezéssel kapcsolatos per a korábbi gyakorlathoz képest új megközelítést igényel, a bizonyítás jóval szélesebb kört ölel fel, mert az alperes egyéni körülményeit és családi és társadalmi kapcsolatait is fel kell tárni, nem lehet már e pertípust „könnyű” pernek tekinteni a bírák szemszögéből, már csak azért sem, mert az indokolási kötelezettség jelentősen bővült, mert minden ügycsoportot, amiben az alperest gondnokság alá helyezi egyenként indokolnia kell.

Az ügycsoportok meghatározásánál vissza lehet nyúlni a régi Ptk. által példálózó jelleggel felsorolt kategóriákhoz. Az új szabályozás célja azonban, hogy elkerülje az ügycsoportok „automatikus” alkalmazását és a bíróság számára jelentős szabadságot biztosít az ügycsoportok kijelölése tekintetében, azzal a kikötéssel, hogy a jogalkamazónak kellően differenciált és arányos döntést kell hoznia⁶.

Az ügycsoportok meghatározása során felmerülő problémákat három saját - szubjektív - kategóriába soroltam. Ezek az alperes személyével kapcsolatban felmerülő nehézségek, a ügycsoportok meghatározásához szükséges bizonyítékok szűkös volta, illetve az alperes ismeretlen helyen tartózkodása.

A gondnokság alá helyezési perben a bíróságnak az alperest személyesen meg kell hallgatnia, ettől csak kivételesen indokolt esetben lehet eltekinteni⁷. Az alperes személyes meghallgatása a bizonyítási eljárás kiindulópontja, véleményem szerint mindenképpen indokolt a mozgássérültsége vagy mentális állapota miatta bíróságon megjelenni nem képes alperest - helyszíni tárgyalás

⁵ Osztrovics András szerk. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I. kötet Opten Informatikai Kft. Budapest 2014. 175. o.

⁶ Osztrovics András szerk. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I. kötet Opten Informatikai Kft. Budapest 2014. 176. o.

⁷ Pp. 309. § (3) A gondnokság alá helyezés iránti perben az alperes személyes meghallgatása csak kivételesen indokolt esetben, különösen akkor mellőzhető, ha ismeretlen helyen tartózkodik vagy a meghallgatása más elháríthatatlan akadályba ütközik.

tartásával- a tartózkodási helyén meghallgatni, ezen körülmények nem tekinthetők elháríthatatlan akadálynak.

Az alperes személyes meghallgatása tehát lényeges, de figyelemmel kell lenni arra is, hogy az alperestől nyert információkat a bíróságnak bizonyos kritikával kell kezelnie. Egyrészt lehetséges, hogy az alperes állapota miatt, nem képes olyan előadást tenni, ami a bíróság számára cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezés esetén az ügycsoportok megállapítása során támpontot jelentene. Másrészt az alperesek részéről előfordulhat, hogy személyes meghallgatásuk során igyekeznek állapotukról, helyzetükről, mindennapi életükről kedvezőbb képet festeni a bíróság előtt. Tapasztalatom szerint az ilyen tudatosság az ügyek kis részében figyelhető meg, a igazságügyi szakértői vélemény alapján az ilyen esetekben általában a mentális zavarhoz a betegbelátás hiánya is társul. Az érintett az ilyen esetben úgy ítéli meg, hogy segítségre nem szorul és tökéletesen ellátja magát, viszont a környezetében élők ennek ellenkezőjéről adnak számot. Ilyenkor az alperes vallomását össze kell vetni a más rendelkezésre álló bizonyítékokkal tanúvallomásokkal, az aggálytalan igazságügyi szakértői véleménnyel és ezek együttes mérlegelése alapján lehet megállapítani, hogy az alperes vallomása mennyire volt helyénvaló, illetve a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés szükségessége esetén az ügycsoportok tekintetében állást foglalni.

A Gyámhivatal (által indított perekben - tapasztalataim szerint- a Pp. által megkívánt okirati bizonyítékokon felül a Gyámhivatal további bizonyítást nem szokott kezdeményezni, kizárólag az alperes meghallgatását kéri, ezzel eleget téve a Pp. 307. § (2) bekezdésében foglaltaknak⁸. A fent kifejtettekre figyelemmel az alperes meghallgatása mindenképpen szükséges, de az esetek túlnyomó részében indokolt az alperes élethelyzetéről további információk beszerzése. Tekintettel arra, hogy a gondnokság alá helyezés iránti perben az általa szükségesnek talált bizonyítást hivatalból is elrendelheti ezért lehetőség van a becsatolt környezettanulmány adatai alapján az alperessel közös háztartásban élő hozzátartozójának tanúkénti idézésére már az első tárgyalásra. A hozzátartozó által indított perben pedig felperes meghallgatása jelenthet lényeges

⁸ Pp. 307. § (2) A keresetlevélhez az előadott adatokat igazoló okiratokat mellékelni kell, így különösen az alperes tulajdonában álló ingatlanok, valamint azon ingatlanok tulajdoni lapját, amelyeken az alperesnek haszonélvezeti joga áll fenn, vagy amelyekre az alperest érintő egyéb jog vagy tény van bejegyezve, feljegyezve. Ha a gyámhatóság a felperes, a keresetlevélhez csatolnia kell az alperes elmeállapotára vonatkozó szakorvosi véleményt, az alperes lakóhelyén készített környezettanulmányt, ideiglenes gondnokrendelés, illetve zárlat elrendelése esetén pedig az erre vonatkozó határozatot is.

többletinformációkat.

Számos problémát vet fel az alperes ismeretlen helyen tartózkodása. Ez tipikusan a Gyámhivatal által indított gondnokság alá helyezési, illetve gondnokság alá helyezés felülvizsgálata iránti perekben szokott jelentkezni, mert a Gyámhivatal az alperes bejelentett lakcíme alapján indítja meg a peres eljárásokat függetlenül attól, hogy az alperes hol tartózkodik, vagy már a felperes által is tudottan ismeretlen helyen tartózkodik.

A bíróság az alperes személyes meghallgatásától - többek között - akkor tekinthet el ha az alperes ismeretlen helyen tartózkodik. Cselekvőképesség korlátozása iránti perben, ha az alperes ismeretlen helyen tartózkodik, a bíróságnak meg kell kísérelnie tartózkodási helyének meghatározását, erre az eljárásjogi szabályok lehetőséget adnak⁹. Ennek eredménytelensége elutasító döntéshez kell, hogy vezessen, mivel az alperes személyes meghallgatásának és szakértő vélemény hiányában bíróság nem tud megalapozott döntést hozni. Más a helyzet, ha az alperes tartózkodási helye az eljárás során válik ismeretlenné, ez esetben véleményem szerint, ha a bíróság az alperest meg tudta hallgatni személyesen és az elmeállapotára vonatkozó szakvélemény is rendelkezésre áll, nincs akadálya a feltételek fennállása esetén az alperes gondnokság alá helyezésnek. Az esetben, ha az alperes ismeretlen helyen tartózkodása miatt nem készült szakértői vélemény, azonban az alperes mentális zavarának fennállása szakértői kérdés, ezért a bíróságnak ez esetben a kereset elutasításáról kell döntenie.

A gondnokság alá helyezés felülvizsgálata iránti perben nincs lehetősége elutasító döntés meghozatalára, mert a gondnokság alá helyezés módosításának, megszüntetésének, illetve a választójogból kizárásnak, vagy a választójogból kizárás megszüntetésének van helye¹⁰. Problémaként merül fel ha a gyámhatóság olyan alperes gondnokság alá helyezésének felülvizsgálatát kéri, aki ismeretlen helyen tartózkodik. Ez esetben is indokolt a bíróságnak intézkedéseket tenni az alperes felkutatása érdekében. Ha ez nem vezet eredményre véleményem szerint a legcélszerűbb döntés a gondnokság alá helyezés fenntartása az alperes jogainak védelme

⁹ Pp. 310. § (1) A gondnokság alá helyezés iránti perben a bíróság az általa szükségesnek talált bizonyítást hivatalból is elrendelheti. A gondnokság alá helyezés iránti perben a bíróság a külön törvény szerinti nyilvántartás adatait megtekinti, e körben hiánypótlás elrendelésének nincs helye.

¹⁰ Pp. 312. (4) Ha a bíróság a gondnokság alá helyezést módosítja, megszünteti, a választójogból kizár, vagy a választójogból való kizárást megszünteti, a gondnokoltak nyilvántartásában az alperesre vonatkozó adatokat az ítéletnek megfelelően módosítani kell.

érdekében.

Sajátos problémát jelent az az eset, az ismeretlen helyen tartózkodó alperesnek kell a régi Ptk. szerinti cselekvőképességét általános jelleggel korlátozó gondnokság alá helyezését felülvizsgálni. A nehézséget az jelenti, hogy az új Ptk. cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezése csak meghatározott ügycsoportokra vonatkozhat. Az ismeretlen helyen tartózkodó alperes esetében azonban nincs lehetőség a személyes meghallgatására és szakértői vizsgálatra sem kerülhet sor, így a bíróságnak nincs lehetősége az alperes egyéni körülményeinek, családi és társadalmi kapcsolatainak feltárására. A gondnokság alá helyezés megszüntetése nem kerülhet szóba. Marad a gondnokság alá helyezés módosítása, véleményem szerint felmerülhet a cselekvőképességet teljesen korlátozóra történő módosítás lehetősége. A cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezés rokonítható általánossága miatt a régi Ptk. szerinti cselekvőképességet általánosan korlátozó gondnokság alá helyezéssel. Figyelembe kell venni a gondnokság alá helyezés elrendelésekor keletkezett szakértői vélemény megállapításait, hogy milyen diagnózist állapítottak meg az alperesnél, és szakértő az alperes állapotának változására látott-e lehetőséget.

Ha az érintett a későbbiekben távollétében fenntartott a gondnokság alá helyezést sérelmezné, Pp. lehetőséget teremt számára a gondnokság alá helyezés módosítása, illetve megszüntetése iránti per személyes megindítására, amikor személyes meghallgatására és szakértői vizsgálatára sor kerül, így az a hátrány amit - különösen a cselekvőképességet teljesen korlátozóként - fenntartott gondnokság alá helyezés jelent teljes mértékben kiküszöbölhető.